

ZAKONSKI OKVIR ZA ZAŠTITU OD PORODIČNOG NASILJA U ISTOPOLNIM ZAJEDNICAMA U SRBIJI

Marjana D. Majstorović

ZAKONSKI OKVIR ZA ZAŠTITU OD PORODIČNOG NASILJA U ISTOPOLNIM ZAJEDNICAMA U SRBIJI

Apstrakt: Predmet rada je prikaz pravnog sistema Srbije i postojećih zakona sa aspekta prepoznavanja i postojanja istopolnog porodičnog i partnerskog nasilja

Ključne reči: istopolne zajednice, nasilje između istopolnih partnera, zaštita od nasilja u istopolnim porodicama, dugine porodice, povreda prava na jednaku zaštitu prava i na pravno sredstvo, pravo na život, pravo na pravično suđenje, nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta

Prepoznavanje i pružanje zaštite kod nasilja unutar istopolnih zajednica u Srbiji posmatra se isključivo iz postojećeg pozitivnog pravnog okvira, a da bi se imao celokupan uvid u isti potrebno je prethodno definisati određene pojmove i kategorije, i utvrdi mogućnost stvaranja relacija i primene u praksi.

Ustav i LGBTQI+. Ustav Republike Srbije u članu 97. tačka 2. propisuje da je dužnost države da obezbedi ostvarivanje i zaštitu sloboda i prava građana; ustavnost i zakonitost; postupak pred sudovima i drugim državnim organima; odgovornost i sankcije za povredu sloboda i prava građana utvrđenih Ustavom i zakonom. Navedenom odredbom je nedvosmisleno uređeno da i licima istopolne orijentacije i članovima ovakvih zajednica bi država morala da obezbedi zaštitu i u pogledu zaštite od nasilja u porodici.

Pojam nasilja. Pojam nasilja iz pravnog aspekta se definiše u zavisnosti u kojoj životnoj oblasti se javlja, pa tako imamo zaštitu od vršnjačkog nasilja¹, nasilja na radnom mestu odnosno

---

¹ Pravilnik o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje ("Sl. glasnik RS", br. 46/2019 i 104/2020)
https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_protokolu_postupanja_u_ustanovi.html

mobing², rodno zasnovanog nasilja³, nasilja u porodici, odnosno nasilja koje remeti javni red i mir u smislu prekršajnih sankcija⁴. Nasilje podrazumeva svaki oblik jedanput učinjenog, odnosno ponavljano verbalnog ili neverbalnog ponašanja koje ima za posledicu stvarno ili potencijalno ugrožavanje zdravlja, razvoja i dostojanstva ličnosti, a vrste nasilja su: fizičko nasilje, psihičko nasilje, socijalno nasilje, digitalno nasilje, zloupotreba deteta i učenika, seksualno nasilje, nasilni ekstremizam, trgovina ljudima, eksploatacija, zanemarivanje i nemarno postupanje, kako je opisano na Nacionalnoj platformi za prevenciju nasilja koje uključuje decu „Čuvam te“.⁵

Porodični zakon. Nasilje u porodici u pravnom smislu je svako ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice, što definiše Porodični zakon⁶ odredbama članova od 197 do 200 kojim se bliže određuju koje su to radnje koje predstavljaju nasilje u porodici, mere zaštite, kao i uslovi za produžavanje i prestanak mera zaštite. Kako bi imali jasniju sliku koje su to radnje koje se smatraju nasiljem u porodici kao i ko se smatra članom porodice, citiram odredbu člana 197 stavove 2 i 3, koji glase:

„(2) Nasiljem u porodici, u smislu stava 1 ovog člana, smatra se naročito:

1. nanošenje ili pokušaj nanošenja telesne povrede;
2. izazivanje straha pretnjom ubistva ili nanošenja telesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu;
3. prisiljavanje na seksualni odnos;
4. navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa licem koje nije navršilo 14. godinu života ili nemoćnim licem;
5. ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima;
6. vređanje, kao i svako drugo drsko, bezobzirno i zlonamerno ponašanje.

(3) Članovima porodice u smislu stava 1 ovog člana smatraju se:

1. supružnici ili bivši supružnici;
2. deca, roditelji i ostali krvni srodnici, te lica u tazbinskom ili adoptivnom srodstvu, odnosno lica koja vezuje hraniteljstvo;
3. lica koja žive ili su živela u istom porodičnom domaćinstvu;

---

² Zakon o sprečavanju zlostavljanja na radu ("Sl. Glasnik RS", br. 36/2010)

³ Član 6. stav 1 tačke 10, 11 i 12 Zakona o rodnoj ravnopravnosti ("Sl. glasnik RS", br. 52/2021)
<https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti.html>

⁴ član 9. Zakona o javnom redu i miru ("Sl. glasnik RS", br. 6/2016 i 24/2018)
https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_redu_i_miru.html

⁵ Nacionalna platforma za prevenciju nasilja koje uključuje decu „Čuvam te!“
<https://cuvamte.gov.rs/sta-je-nasilje/sta-je-nasilje/>

⁶Porodični zakon ("Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015),
https://www.paragraf.rs/propisi/porodicni_zakon.html

4. vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri;
5. lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi, odnosno koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu.“

Pomenute odredbe omogućavaju da se zaštita od nasilja obezbedi krugu ljudi koji se ne smatraju porodicom u užem smislu reči, već se zakonodavac opredelio da se zaštita odnosi na širi pojam članova porodice. Porodičnim zakonom je propisana naročita hitnost postupka, što znači da sud i drugi državni organi moraju po prioritetu i u dosta kraćim rokovima da preduzimaju pravne radnje i donose odluke. Takođe, zakon predviđa i poprilično svrsishodne mere zaštite, jer mere zaštite sud može da donese nezavisno od krivičnog gonjenja za krivično delo nasilje u porodici iz čl. 194 Krivičnog zakonika.

Kao što se vidi iz citirane odredbe članom porodice se smatraju: supružnici i bivši supružnici, deca, roditelji i ostali krvni srodnici, te lica u tazbinskom ili adoptivnom srodstvu, odnosno lica koja vezuje hraniteljstvo, lica koja žive ili su živela u istom porodičnom domaćinstvu, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi, odnosno koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu. Međutim, iako je krug lica koje se smatraju članovima porodice proširen ovom odredbom, on se u praksi ne bi mogao primeniti za istopolne zajednice iz razloga što se zakon primenjuje isključivo na raznopolne zajednice, u skladu sa odredbama članova 3 i 4 Porodičnog zakona.

Krivično pravna zaštita. Nasilje u porodici kao krivično delo je određeno tako da svako ko primenom nasilja, pretnjom da će napasti na život ili telo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice kazniće se zatvorom od tri meseca do tri godine.⁷ U slučaju eventualne krivične prijave za nasilje unutar istopolne zajednice državni organi ne bi smatrali da ima mesta vođenju postupka za Krivično delo iz člana 194 KZ, jer se pojam porodice primenjuje analogno iz Porodičnog zakona, što ne znači da u konkretnoj situaciji ne bi mogao da se vodi postupak vodi ali za neko drugo krivično delo iz Krivičnog zakonika.

---

⁷ člana 194 Krivičnog zakonika ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019) <https://www.paragraf.rs/propisi/krivicni-zakonik-2019.html>

Prekršajna zaštita. Nasilje je sankcionisano i Zakonom o javnom redu i miru ("Sl. glasnik RS", br. 6/2016 i 24/2018)⁸, koji odredbama članova od 7. do 9. sankcionišu ponašanja kao što su svađa, vika i buka na javnom mestu, nepristojno, drsko i bezobzirno ponašanje, vređanje, vršenje nasilja, pretnja ili tuča, koji predstavljaju prekršaje za koje su propisane novčana kazne odnosno kazne zatvora koje se broje u danima, maksimalno do 60 dana.

„Svađa, vika i buka na javnom mestu

Član 7

Ko svađom ili vikom narušava javni red i mir ili stvara uznemirenje građana - kazniće se novčanom kaznom od 5.000 do 20.000 dinara.

Ko narušava javni red i mir ili stvara uznemirenje građana, izvođenjem muzičkih i drugih sadržaja, korišćenjem muzičkih instrumenata, radio i televizijskih prijemnika i drugih zvučnih uređaja, kao i mehaničkih izvora buke i zvučnih signala (motora, sirena i sl.) - kazniće se novčanom kaznom od 5.000 do 30.000 dinara.

Ko prekršaj iz st. 1. i 2. ovog člana izvrši u grupi od tri i više lica - kazniće se novčanom kaznom od 20.000 do 50.000 dinara.

Nepristojno, drsko i bezobzirno ponašanje

Član 8

Ko nepristojnim, drskim ili bezobzirnim ponašanjem narušava javni red i mir ili ugrožava imovinu ili vređa moral građana - kazniće se novčanom kaznom od 10.000 do 150.000 dinara ili radom u javnom interesu od 80 do 360 časova.

Ko prekršaj iz stava 1. ovog člana izvrši u grupi od tri i više lica - kazniće se radom u javnom interesu od 240 do 360 časova ili kaznom zatvora od 30 do 60 dana.

Vređanje, vršenje nasilja, pretnja ili tuča

Član 9

Ko vređanjem drugog ili vršenjem nasilja nad drugim ili pretnjom narušava javni red i mir kazniće se novčanom kaznom od 20.000 do 100.000 dinara ili kaznom zatvora od 10 do 30 dana.

Ko izazivanjem tuče ili učestvovanjem u njoj narušava javni red i mir - kazniće se novčanom kaznom od 50.000 do 150.000 dinara ili kaznom zatvora od 30 do 60 dana.

---

⁸vidi referencu broj 4

Ko prekršaj iz st. 1. do 2. ovog člana izvrši u grupi od tri i više lica - kazniće se kaznom zatvora od 30 do 60 dana.

Za pokušaj dela iz st. 1, 2. i 3. ovog člana, kazniće se.“

Dakle, u navedenim odredbama Zakona o javnom redu i miru su sankcionisani svi navedeni oblici nasilje a koja pružaju svim licima jednaku zaštitu, te u tom smislu ne utvrđuje se u postupku niti je relevantno za vođenje postupka da li između nasiljnika i žrtve postoji emocionalno seksualni istopolni odnos, dakle ovim propisom se daje zaštita od nasilje bez obzira na relaciju. Imajući navedeno u vidu u situaciji kada postoji nasilje između istopolnih partnera/ki ovaj vid zaštite je uvek na raspolaganju, s tim da se na osnovu ovako sprovedenog postupka nikada neće registrovati da se nasilje desilo između članova istopolne zajednice.

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici. Svi napred navedeni zakoni se primenjuju i pružaju zaštitu od nasilja kada je do nasilja već došlo odnosno *post delictum* i zbog toga imaju sva obeležja represivnog delovanja. Zbog učestalosti i brutalnosti nasilja u Republici Srbiji naročito nad ženama, i visokoj stopi femicida⁹ koja je beležila rast, na Predlog Vlade RS narodni poslanici su u novembru 2016. godine usvojili Zakon o sprečavanju nasilja u porodici¹⁰ koji se zasniva na konceptu *pre-crime*, odnosno sprečavanju konkretnih krivičnih dela koja još nisu izvršena i možda nikad ne bi ni bila izvršena. Razlozi i objašnjenje za donošenje ovog zakona su objašnjeni u Predlogu zakona koji citiram: “Važeći srpski pravni okvir, međutim, ne sadrži rešenja za slučaj kada se dogodi nasilje u porodici ili kada preti njegovo ponavljanje, dakle, kada postoji krivično delo, ali ne i zakonski osnov da se učiniocu nasilja odredi pritvor i tako on ukloni s poprišta nasilja. Pored toga, postoji pravna praznina i kada se nasilje nije dogodilo, ali postoji neposredna opasnost da se dogodi; ovde nije izvršeno krivično delo pa, razume se, nema ni elemenata za određivanje pritvora potencijalnom učiniocu nasilja. Osnovni cilj Zakona jeste da se premosti pravni vakuum koji postoji od prijave nasilja ili opasnosti od nasilja do otpočinjanja odgovarajućeg sudskog postupka, jer je upravo u tom vakuumu žrtva naročito izložena riziku od ponovljenog ili eskaliranog nasilja. Jedan od ciljeva zakona o sprečavanju nasilja u porodici je da u naš pravni sistem unese standard prema kome učinilac nasilja ne sme da ostane kod kuće, ne samo kada je nasilje (time i krivično delo) već učinjeno,

---

⁹ Karakteristike i prevencija slučajeva femicida–suicida počinjenih vatrenim oružjem u intimnom partnerskom odnosu, Istraživački izveštaj UNDP, Stručna pomoć: Dr Tanja Ignjatović Dr Nada Polovina Beograd, februar 2023., str. 33, link <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-04/Istrazivanje%20femicid-suicid%20rs%20web.pdf>

¹⁰ Zakon o sprečavanju nasilja u porodici ("Sl. glasnik RS", br. 94/2016 i 10/2023 - dr. zakon), https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_spreccavanju_nasilja_u_porodici.html

već i kada postoji neposredna opasnost od nastanka bilo kog oblika nasilja (krivičnog dela). Praktično, ostvaruje se princip tzv. nulte tolerancije na nasilje.”¹¹ U toku javne rasprave za donošenje Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost uputilo je mišljenje i zahtev da se proširi krug ljudi na koje bi se ovaj zakon odnosio kao i da se omogući hitnost reagovanja svih nadležnih državnih organa koji na osnovu ovog zakona saraduju u cilju prevencije nastanka nasilja i određenih krivičnih dela.

Odredba člana 3 stav 3 Zakona o sprečavanju nasilja u porodici daje sledeću definiciju, citat:

„Nasilje u porodici, u smislu ovog zakona, jeste akt fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja učinioca prema licu sa kojim se učinilac nalazi u sadašnjem ili ranijem bračnom ili vanbračnom ili partnerskom odnosu ili prema licu sa kojim je krvni srodnik u pravoj liniji, a u pobočnoj liniji do drugog stepena ili sa kojim je srodnik po tazbini do drugog stepena ili kome je usvojitelj, usvojenik, hranjenik ili hranitelj ili prema drugom licu sa kojim živi ili je živeo u zajedničkom domaćinstvu.“

Ovde je bitno istaći da se ovako datom definicijom otvara mogućnost primene zakona i kod nasilja u istopolnim zajednicama, jer je dodato „ili prema drugom licu sa kojim živi ili je živeo u zajedničkom domaćinstvu“. Sam termin „zajedničko domaćinstvo“ nije dovoljno precizno definisano ni u drugim zakonima ali se može ciljanim tumačenjem utvrditi da je postojala namera zakonodavca da se sa pojmom „zajedničko domaćinstvo“ napravi razlika u odnosu na „porodično domaćinstvo“ koje se nedvosmisleno treba tumačiti u skladu sa odredbama Porodičnog zakona, te u skladu sa tim se može u praksi zahtevati da se ovaj postupak pokrene i kada postoji opasnost da se dogodi ili da se ponovi nasilje između istopolnih partnera/partnerki.

Prepoznavanje i položaj LGBTQI+ u Srbiji. Na osnovu postojećih pozitivnopravnih propisa u Srbiji istopolne zajednice nisu direktno prepoznate i priznate jer nedostaje propis kojim bi se ovakvim zajednicama na nedvosmislen i jasan način priznao status porodica, sa druge strane ne postoji ni izričita ustavna ili zakonska zabrana postojanja ovakvih zajednica.

Istopolni parovi i porodice sa decom (dugine porodice) imaju slične odnose i probleme kao i raznopolne porodice, s tim da imaju i određene specifičnosti koje zahtevaju posebno razumevanje. Sličnosti se ogledaju u tome da kao bračne i vanbračne zajednice, istopolne

---

¹¹ Predlog zakona o sprečavanju nasilja u porodici, 27. oktobar 2016, str. 1 <https://otvorenavlada.rs/predlog-zakona-o-spreccavanju-nasilja-u-porodici-obrazlozenje-lat-doc/>

zajednice se formiraju u pogledu motiva i načina građenja odnosa iz istih pobuda i potreba, pa tako kao i raznopolne i istopolne zajednice mogu imati uobičajene probleme u vezama poput: nedostatka komunikacije odnosno periode teških rasprava, nedostatke bliskosti i intimnih odnosa, preterane dominacije i kontrole, ljubomore, zavisti zbog razvoja karijere, finansijske nejednakosti i poteškoća, preljube, upotrebe alkohola i narkotika, nasilja, i druge probleme iz kojih često dolazi do pojave nasilja. Specifični problemi koji se pojavljuju kod istopolnih zajednica se ogledaju u tome što često uključuju razotkrivanje emotivno seksualne orijentacije porodicama, na poslu, organima zaštite uključujući i pružaocima pravne zaštite, advokatima, pred zdravstvenim ustanovama i državnim organima, posebno policiji i tužilaštvu, od kojih se često osećaju pritisci i doživljava stigmatizacija i diskriminacija.

Primena odredba zakona na istopolne zajednice. Kao što je već napred pomenuto, odredba člana 3 stava 3 Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, tačnije „... i prema drugom licu sa kojim živi ili je živeo u zajedničkom domaćinstvu“ je dala prostor da se pod ovim pojmom u praksi mogu zahtevati hitne mere i zaštita pred nadležnim organima. U praksi ima primer da je u sudskom postupku koji je tužbom pred nadležnim sudom pokrenula lezbejka sa maloletnim detetom zahtevala zaštitu od nasilja koje je trpela od svoje partnerke a na osnovu odredbe o zajedničkom domaćinstvu, u kom predmetu je sud po nalazu i mišljenju tužilaštva i gradskog centra za socijalni rad izrekao privremene mere prema partnerki o zabrani prilaska i daljeg uznemiravanja, i na taj način pružena zaštita tužilji tj. žrtvi nasilja. Naravno ovo kao jedan primer ne znači da postoji pravna praksa u ovom smislu, ali daje prostor pružaocima pravne pomoći da se ovaj sistem zaštite pokuša primeniti kad god postoje za to uslovi. Takođe, trebalo bi možda zatražiti od zakonodavca da se uradi ciljano tumačenje u smislu primene ovog člana i na situacije nasilja u *de facto* istopolnim zajednicama.

Zaključak. Pravni okvir Srbije ne prepoznaje i ne pruža direktnu zaštitu istopolnim zajednicama i porodicama, već se konkretni događaji u praksi zapravo rešavaju po osnovu drugih pravnih instituta tako da broj ovakvih predmeta i broj nasilja ostaje nevidljiv. Ono što može da bude izvor podataka jesu evidencije nevladinih organizacija koje daju pravnu i psihološku podršku licima iz istopolnih zajednica, pa na taj način posredno da se ima uvid da li i u kom procentu se dešava nasilje u istopolnim zajednicama. otvorena sva ona pitanja vezana za otkrivanje seksualne orijentacije, kao i stigmatizacije, te da žrtve nasilja često ne prijavljuju nasilje upravo iz ovih socijalnih i ličnih razloga. Takođe, moguće je zamisliti i da se nasilje unutar istopolnih zajednica i prijavljuje nadležnim organima, koji opet sa svoje strane ih ne registruju

kao nasilje unutar porodice u smislu Porodičnog zakona, već se registruje pod druge pravne institute u cilju davanja pravne zaštite žrtvi od nasilja.